

Londra'dan Mektup

D i d e m C r o s b y

Resimlerin Arkeolojisi

Birbirinin aynısı gibi görünen iki resim arasındaki farkı soran bulmacalar, gazetelerin pazar eklerinde en yaygın gördüğümüz türlerden biridir. Bir yetişkin olarak bile, engellemediğim bir dürtüyle, yanyana yerleştirilmiş iki resmi incelemeye başladım. Bulduğum her farkın, dikkatim ve ayrıntıya olan duyarlılığım konusunda bana ipucu verdiğini düşünürüm. Bu dikkat testini son olarak gazetelerin pazar eklerine bakarak değil, bir sanat sergisinde yaptım. Sergide, duvara yerleştirilmiş, renkleri dışında herşeyi aynı görünen iki resim arasındaki farkları bulmak için resimleri tüm ayrıntılarıyla incelemeye başladım.

Londra'nın ünlü Trafalgar Meydanı'nda, Ulusal Sanat Galerisi'nin gelecek ayın sonuna kadar açık olacak özel bir sergisindeyim: Oluşum Halinde Sanat-Rönesans Resimleri Altındaki Çizimler. Sergide yer alan 15. ve 16. yüzyıllara ait her resmin aslinin yanında, bir de siyah-beyaz fotoğrafı asılı duruyor. Bunlar, resimlerin eskizlerini gösteriyor. Bugüne dek boyanın altında gizli kalmış eskizleri, bitmiş resimlerle karşılaştırdığımızda, küçük ama şaşırtıcı farklılıklar görebiliyorsunuz. Eskizlere ulaşabilmek, başta sanat tarihçilerine olmak üzere o dönem sanatıyla ilgilenenlere çok önemli bilgiler sunuyor.

Ulusal Sanat Galerisi'nin araştırma ekibi, tarihi öneme sahip bu resimlerin eskizlerine bir arkeolog gibi resmi kazıyarak değil, teknoloji kullanarak ulaşıyor. O dönemde eskizler, bugün olduğu gibi karbon içeriği yüksek karakalemle yapılıyordu. Bazı durumlarda, başressam tarafından çizilmiş taslağın ayna görüntüsü bir şablon olarak kullanılıyor; bu karakalem çizim resmin yapılacağı yüzeye geçirildikten sonra, yine karbon içeriği yüksek sulu bir boyayla karakalem çizimin üzerinden gidiliyordu. Şablonlar sayesinde resimlerin iyi kalite

te kopyaları yapılabilirdi. Kompozisyonun memnun olana kadar eskizde değişiklikler yapılıyor ve sonra resim renklendiriliyordu. Renklendirilmede kullanılan boyaların karbon içeriğiyle, çoğu durumda çok düşüktü. Araştırma ekibi, bu bilgi sayesinde boyanın arkasında gömülü kalmış eskizleri görüntülemeyi başardı.

Biz cisimleri görünür ışık sayesinde görebiliyoruz. Gözlerimiz, dalgaboyu 7×10^7 m ile 4×10^7 arasında olan görünür ışığı algılayabiliyor. Güneş'ten gelen bu dalgaboyundaki ışıklardan bir kısmı, cisimlerce yansıtılıyor, bir kısmıysa soğuruluyor. Gözümüz, yansıyan ışığı özel algıçlarla algılıyor; sonuçta beynimizde renkli bir görüntü oluşuyor. Oysa, görünür ışıktan daha küçük ya da büyük dalgaboyuna sahip ışık da var. Bunları çıplak gözle görmemiz olası değil. Bunlardan en çok bilineni, röntgen ya da X-ışınları. Görünür ışıktan daha küçük dalgaboyuna sahip X-ışınları engel tanımsızın vücudumuzdan geçebiliyor. Bazı maddeler, X-ışınlarını soğurabiliyorlar. Bu malzemelerden yapılmış paneller sayesinde radyologlar, X-ışınlarının etkisinden korunabiliyorlar.

Bir diğer ışın, kızılötesi. 9×10^4 ile 7×10^4 arası dalgaboyuna sahip ışınlar kızılötesi ışık adı veriliyor. Gece görüşü sağlayan cihazlar, bu ışığa duyarlı üretilmiş. İşte, Ulusal Sanat Galerisi'ndeki araştırma ekibi de, görünür ışıktan daha büyük dalgaboyuna sahip kızılötesi ışıktan yararlanmıştır. Eskizlerin görüntülerini elde etmek için, dar bir dalgaboyu aralığında kızılötesi ışık seçilmiş ve söz konusu Rönesans dönemine ait resimlere doğrultulmuş. Kızılötesi ışınlar da, resmin yüzeyine ulaştığında, boyadan geçmiştir; eskizlerde kullanılan karakalemin olduğu yerlere ulaştığında karbon tarafından soğurulmuş, sonra resmin zeminini oluşturan (çoğu zaman meşe ağacı) maddeden de geç

miş. Sonuçta, resme ulaşan ve resimden çıkan ışık arasındaki tek fark, karakalem çizimler tarafından soğurulan kısım olmuş. Ekip, bundan sonra bir çeşit fotoğrafçılık tekniğinden yararlanmıştır.

Kullandığımız fotoğraf makineleri, yine görünür ışığın dalgaboyu aralığına duyarlı. Ulusal Sanat Galerisi araştırma ekibi, bunun yerine kızılötesi ışınlar duyarlı filmler kullanarak bilgisayarların da yardımıyla bir çeşit negatif film elde etmiş. Karbon tarafından emilen ışınlar boşluk biçiminde görünürken, resimden geçen ışınlar negatif filmde siyah görünmüştür. Pozitif filme çevirdiklerindeyse ellerine eskizlerin fotoğrafı geçmiştir. Ekip, elde edilen eskiz fotoğraflarına kızılötesi reflektogram mozaığı adını vermiş. Böylece, ressamın ilk eskizlerden itibaren resmin kompozisyonunda ve içeriğinde nasıl değişiklikler yaptığı, ne tür boyalar ve teknikler kullandıkları, o dönemin sanat okullarında ressamın nasıl çalıştıkları konusunda eşsiz öneme sahip bilgiler edinilmiştir.

Sergide İtalya, Almanya ve Hollanda'dan gelen, Rönesans dönemine ait 16 önemli yapıt ve eskizlerinin kızılötesi reflektogram mozaığı sergileniyor. Resimlerin çoğunluğunun eskizleri bütün olarak elde edilmişse de, araştırma ekibi dönemin sonuna doğru yapılan resimlerde bazı güçlüklerle karşılaştı. Sözelimi, resimlerden bazılarında yeni boya türleri kullanılmaya başlanmış ve kızılötesi ışınlar bu boyalarca soğurulmuş. Bunun sonucunda, o boyaların kullanıldığı bölgelerde eskizler gömülü kalmış.

Ünlü ilaç firması GSK, serginin sponsorluğunu yaptığı gibi, aynı zamanda Ulusal Sanat Galerisi'ne de bilimsel cihaz bağışında bulunmuş. Bu bakımdan da sergi, bilim ve sanatın buluştuğu bir mekan olarak hem sanatseverlere hem de bilim meraklılarına evsahipliği yapıyor.

Genç Bir Adamın Portresi (yaklaşık 1480'li yıllar). Kızılötesi Reflektogram Mozaığı ©National Art Gallery, Londra, Rachel Billinge tarafından elde edilmiştir.

Bir Genç Adamın Portresi (yaklaşık 1480'li yıllar). ©National Art Gallery, Londra

Farklı Bulun! Renkli fotoğraf, bitmiş resmi gösteriyorken, siyah-beyaz fotoğraf resmin altında gömülü kalmış eskizlerini gösteriyor. Kızılötesi ışınlar yardımıyla elde edilen bu siyah-beyaz fotoğraf, kızılötesi reflektogram mozaığı olarak adlandırılıyor. Reflektogram resmin bitmiş haliyle karşılaştırıldığında belirgin farklılıklar ortaya çıkıyor. Sözelimi, eskizde solda bir dilenci çizilmiş; oysa, bitmiş resimde burası bomboş. Ayrıca, eskizlerde yine sol taraftaki insanların ve 'genç adamın' kitabı tuttuğu parmaklarının konumları birkaç kez değiştirilmiş. Eskizlerde, sağdaki ağaçlar çalاکalem çizilmiş; ayrıca fon da ayrıntıdan yoksun. Buna karşın, resmin en önemli öğesi olan 'genç adam', eskizlerde tüm ayrıntılarıyla çizilmiş.